

Sant Joan Crisòstom

Joan Torra

1 “Crisòstom”, és a dir, “Boca d’or”

Joan va ser un gran predicador. Més ben dit, és considerat per tothom com el millor predicador que hi ha hagut en llengua grega i un dels millors oradors en aquesta llengua de tota la història. Només sant Agustí li és comparable en el món llatí. Per això se’l va qualificar ja des del segle VI com a “Crisòstom”, és a dir “Boca d’or”; això és el que vol dir aquest mot grec. El títol va ser tan unànimement acceptat per tothom que va quedar unit per sempre al seu nom, fins al punt que a vegades se’l designa només per aquest títol: el Crisòstom!

Encara avui quan es llegeixen els sermons que adreçava al poble hom queda meravellat, tot i que ho fem en les traduccions que tenim del grec a les nostres llengües. Són una veritable obra d’art retòrica, i com a tal, es comprèn que captivessin i entusiasmassin el poble fidel que l’escoltava. Però en llegir la seva predicació ens adonem que no estem davant només d’una obra formalment molt ben feta, sinó que tots els sermons tenen un contingut envejable. Sabia desgranar molt i molt bé el text de l’Escriptura que s’havia proclamat, i sabia treure’n de seguida les conclusions morals per a la vida cristiana amb una capacitat enorme per arrelar en la vida normal de la gent senzilla, i amb una claredat encomiables. Sempre se sabia què deia; se l’entenia perfectament. Mai no es perdia en elucubracions teològiques llargues i complicades. No era aquest el seu objectiu ni el seu estil. Volia adreçar-se a tothom, i de cert que es feia escoltar! Fins i tot la gent participava en el seu discurs amb interrupcions, exclamacions, aplaudiments..., que la transmissió dels textos sovint ens ha guardat.

No és estrany, per tant, que preguessin nota del que deia –eren els estenògrafs, els taquígrafs diríem avui– i que ho publicuessin, algunes vegades havent-ho revisat i corregit l’autor, altres sense haver fet aquesta feina. I tampoc no és estrany que altres predicadors contemporanis seus, i sobretot després d’ell, miressin d’imitar-lo, tant pel que fa a l’estil, com pel contingut, i que

publiquessin molts textos sota el seu nom. Algunes vegades ho feien amb la intenció de fer passar alguna doctrina teològica no prou correcta, altres amb la simple pretensió de ser llegits. Els estudiosos calculen que hi ha tanta literatura apòcrifa sota el seu nom, és a dir, de la qual Joan no n'és l'autor, com autèntica. Avui està molt ben desllindada l'autenticitat de les seves obres. I està, també força estudiada aquesta literatura anomenada pseudo-crisostòmica, tot cercant d'atribuir-la als seus veritables autors.

2 Naixement, educació, baptisme, vida monàstica

Amb una predicació així, és normal que ell mateix ens forneixi moltes dades de la seva persona. Però també tenim altres fonts d'informació externes, com per exemple, un *Diàleg sobre la vida de sant Joan Crisòstom*, escrit per Paladi, així com una bona colla de referències sobretot d'historiadors com Sòcrates o Sozomè.

I amb tot això no podem arribar a concretar la data exacta del seu naixement. Els estudiosos es mouen en una forquilla que va des de l'any 345 al 354. Serà apropiat dir, doncs, que va néixer a la meitat del segle IV, aquell segle fascinant i únic que va veure la pau per a l'Església en els seus inicis (313), que va veure realitzat el primer concili ecumènic a Nicea (325), i el segon a Constantinoble (381), la ciutat fundada per Constantí –com el seu nom indica– amb la pretensió de passar a ser la nova Roma.

És el segle d'or dels Pares de l'Església. En el món llatí són contemporanis seus homes tan importants com, per exemple, Ambròs (339-397), Jeroni (347-419) i Agustí (354-430). En el món grec Atanasi (295-373) i els tres Pares capadocis, Basili (330-379), Gregori de Nazianz (330-390) i Gregori de Nissa (335-394). Potser no hi ha hagut cap altre moment en la història de l'Església on hagin conviscut personatges tan rellevants i que amb el seu pensament, la seva acció, la seva santedat, marquessin tant la història eclesial, arribant plenament a nosaltres. Sovint se'ls anomena com a columnes o pilars, o fins i tot fonaments del pensament teològic i de la praxi eclesial i litúrgica posterior.

Joan neix a Antioquia d'Orontes, la capital de la província romana de Síria, aleshores la tercera ciutat de l'Imperi, després de Roma i d'Alexandria. La seva és una família benestant, de bona classe social, fins i tot rica. És una família cristiana. El seu pare, de nom Segon, era un funcionari civil de l'administració militar imperial. Segons ens explica el mateix Joan (*Tractat sobre el sacerdocí*, 1,2), va morir poc després d'haver nascut ell. Per tant la seva mare, que es deia Antusa, va quedar vídua quan tenia uns vint anys. Una dona admirable per tot el que en sabem. No es va voler tornar a casar; va dedicar tota la seva vida i els seus béns a donar una educació sòlida al seu fill. Tot amb tot, Joan no va ser pas batejat de petit; era una praxi habitual. Això no vol dir, però, que la seva educació no fos religiosa; més aviat al contrari. La seva mare vetllava per aquesta educació. I es va esmerçar –i hi va esmerçar els béns que va fer falta– perquè tingués la millor educació possible. Així sabem que va assistir a l'escola del millor orador que hi havia en aquells moments, Libani, a més de ser oient a l'escola del filòsof Andragaci. Ens diu ell mateix que ja passava molt de temps als tribunals, és a dir, que tenia al davant una brillant carrera civil, o, potser podia succeir Libani com a mestre d'oratória. També ens diu que era molt aficionat als espectacles teatrals i de tot tipus de la seva ciutat.

En el *Tractat sobre el sacerdocí* que ja hem citat, ens explica que va ser per obra d'un amic seu, de nom Basili, que es va anar allunyant d'aquesta passió juvenil i va anar quedant decebut per l'ensenyament retòric que només cuidava la bellesa del discurs a partir de la forma externa sense importar massa el contingut. Es va sentir fortament atret pels textos bíblics i va començar a dedicar temps al seu estudi. Va començar també a dur una vida ascètica molt rigorosa vivint encara en el bullit de la ciutat. Va començar a participar en el cercle cristià de l'escola de Diodor, el futur bisbe de Tars, autor que esdevindrà important. I va rebre el baptisme en temps del bisbe Meleci; tenia poc més de vint anys. Va ser instituït com a lector de la comunitat; estem entorn de l'any 371. Tot això vol dir que va participar en el catecumenat normal de l'església d'Antioquia.

Ell mateix ens continua dient que el seu desig, des d'aquesta mena de “conversió” que va viure, era de renunciar del tot als plaers del món que fins ara l’havien captivat, i deixar de fer la carrera que havia començat, en especial la retòrica, per emprendre una vida ascètica, retirada del món. No ho va poder fer de seguida. Va fer cas del prec de la seva mare: «Una sola gràcia et demano, que no m’envoltis d’una segona viduïtat; ans espera la meva fi: potser traspasaré a no tardar gaire.» I fou així! No va tardar a morir. Aleshores Joan va poder dur a terme el seu somni. Es va retirar a les muntanyes, pels voltants d’Antioquia, i es va posar sota la direcció d’un monjo ancià. Hi va estar quatre anys que van ser de forta ascesi i de dedicació a la lectura i estudi de l’Escriptura “fins a aprendre-se-la de memòria”. Però desitjós de viure amb tota radicalitat el camí de perfecció que havia emprès es va allunyar encara més, tot sol, en una vida eremítica lliurada als dejunis i a la pregària intensa, almenys durant dos anys. Fins que la salut li va fallar segurament per culpa de la radicalitat de les seves pràctiques ascètiques. Molt afeblit va haver de deixar el camí que havia començat i va haver de retornar a Antioquia.

Val la pena, però, fixar-se bé en aquesta manera de ser de Joan, perquè l’acompanyarà tota la vida. Les coses no es fan a mitges. Té una exigència radical amb ell mateix fins a esdevenir exemplar, cosa que d’aquí a ben poc li permetrà demanar-la als altres. Però ha topat amb la feblesa humana, cosa que també el farà més capaç de comprendre els altres i de valorar per a tots el do salvador de Déu. Es notará prou bé més endavant en la seva predicació.

3 Diaca i prevere a Antioquia: la seva predicació

El bisbe Meleci, ja ancià, el va ordenar de diaca de l’església d’Antioquia. Era l’any 381. Sabem que durant aquest temps va començar a escriure, però encara no eren homilies, segurament que algun dels seus tractats són d’aquesta època. A la mort de Meleci el va succeir Flavià, el qual immediatament va ordenar Joan de prevere i li va confiar el ministeri de la predicació. Tot això succeí l’any 386. Antioquia va escoltar la seva predicació durant gairebé dotze anys. I el poble es va entusiasmar amb la seva predicació: quedaven embadalits per la magnífica eloquència que

escoltaven. La major part del sermons que conservem són d'aquesta època. És cert que sobretot al començament tracta algunes qüestions doctrinals mirant de posar pau a les divisions que hi havia en la seva església. Tenim sermons contra els arrians i contra els jueus i contra algunes pràctiques jueves que s'havien encomanat a alguns sectors cristians de manera especial en relació a la celebració de la Pasqua. També tenim alguns sermons que incideixen en esdeveniments de revolta civil que s'han produït l'any 387 a la seva ciutat degut a uns forts impostos extraordinaris que se'ls havia imposat i en reacció als quals la població enderroca les estàtues de l'emperador Teodosi cosa que implicava haver comès el crim de lesa majestat que estava durament castigat. Tot plegat fa que el bisbe hagi de demanar clemència a l'emperador i que Joan hagi d'exhortar al poble, abans i després d'haver assolit el perdó imperial. Són les famoses homilies *Sobre les estàtues*.

Però la immensa majoria de la seva predicació és bíblica. Són veritables homilies, més que no pas sermons. Acostumen a tenir la mateixa estructura, per altra part ben definida per l'art de l'oratoria pel que fa a les normes per a un bon discurs que delecti i ensenyi. Sempre parteix del text bíblic que s'ha llegit i en fa l'explicació de tots els detalls, per passar en la segona part a abordar els temes morals que creu que han de ser tractats per a fer que els fidels visquin com cal la seva vida cristiana. Sap fer-ho estant molt a prop de la gent, de les seves problemàtiques, criticant, si cal amb duresa, les situacions socials que estan vivint des de la perspectiva evangèlica de la qual mai no se separa. La seva brillant eloquència està posada del tot al servei del seu radical zel pastoral.

No és estrany que ben ràpidament adquireixi fama i que aquesta s'estengui més enllà de les fronteres de la seva ciutat. En tenim molts testimonis.

4 Bisbe de Constantinoble

El 27 de setembre del 397 va morir Nectari, bisbe de Constantinoble. La cort imperial, amb l'emperador Arcadi, va escollir el prevere Joan per a ser el successor i el poble ho va ratificar.

L'elecció es va fer perquè Joan no estava involucrat com a part en cap de les controvèrsies religioses –i també polítiques– del moment. Eren molt fortes i la causa principal n'era l'arrianisme i les interpretacions diverses que dels concilis ecumènics s'havia fet i en les quals ara no cal pas entrar; és a dir, Joan era ben ortodox i amb una molt sòlida formació bíblica i teològica. Joan tampoc no tenia cap poder especial, ni temporal ni eclesiàstic, ni havia manifestat cap apetència per tenir-ne, sinó que el seu distintiu personal era una reconeguda vida austera i ascètica. I Joan era el millor predicador que hi havia en aquells moments.

Però aquests mateixos motius feien que tinguessin la certesa que Joan no acceptaria de cap manera l'elecció. El van haver d'enganyar, citant-lo en una de les portes de la ciutat d'Antioquia, per a portar-lo a Constantinoble. Allà va ser ordenat com a bisbe pel patriarca d'Alexandria, Teòfil, que ho va fer a disgust perquè ell tenia un altre candidat, Isidor, per a aquella seu. Va ser el 26 de febrer del 398.

Des del començament Joan es va dedicar en cos i ànima a la labor pastoral per a la qual havia estat escollit. Calia tornar a fer que ressonés amb força a Constantinoble la predicació de l'evangeli per a tothom, perquè només des de l'evangeli es podia promoure una reforma dels costums que fos una veritable reforma social que fes una societat més justa i fraternal. Estem ja en els temps en què la fe catòlica és oficial a l'imperi. Era necessari tornar a fer sentir la satisfacció del ser cristià i per tant un cert orgull per la pertinença a la comunitat eclesial. I aquesta fe viscuda havia de reformar la societat. Per tant, calia tornar a revifar l'exigència de la vida cristiana tocada per la mediocritat i el relaxament de costums. Calia fer-ho amb tot el poble, és veritat. I el poble es va sentir content i fins i tot orgullós del seu bisbe.

La seva predicació es va adreçar de manera especial als rics, la classe dirigent i benestant. I va denunciar com a anti-evangèlic –ja ho havia fet essent prevere, però ara pren molt més relleu en ser a la capital–, amb una força gegantina la injustícia que representava aquell món on un pocs eren immensament rics i vivien en un luxe desmesurat, i la gran majoria que vivia en una gran

pobresa, ofegats per impostos abusius. El poble sentia que el bisbe era dels seus i els comprenia bé. Quina actualitat més gran tenen els seus textos!

Va emprendre una reforma dels costums del clergat tocat per un fort laxisme que havia augmentat en l'episcopat de Nectari, el seu predecessor. Pertànyer al clergat era considerat una qüestió de prestigi social més que no pas de servei als més dèbils i desprotegits de la societat. Joan els retreu que es dediquin més a les relacions socials –alguns vivien en cohabitació i tot– que no pas a la vida espiritual i a l'atenció caritativa. I comença la reforma fent canvis radicals en l'administració dels béns de l'Església: va eliminar totes les despeses sumptuàries de la casa episcopal, fetes fins llavors de convits i festes, per dedicar tots els recursos a la caritat. I va vetllar per a organitzar-la bé. No és estrany que l'acusessin de ser autoritari o de ser fins i tot asocial. La seva radicalitat evangèlica li comença a comportar enemistats, com no podia ser d'altra manera.

També va intervenir en la vida dels monjos –aquella vida que ell tant estimava–, perquè n'hi havia molts que ja no estaven en els seus monestirs o en la vida retirada als afores com ell havia fet, sinó que eren “giròvags”, és a dir, sense cap arrelament enlloc, anant d'una banda a l'altra, i essent sovint portadors de doctrines poc fiables. Però també va protegir-ne altres que havien estat bandejats d'altres esglésies i en algun cas des d'Alexandria i tot.

També va dedicar part de la seva activitat fora de Constantinoble, cap a Fenícia, Síria i Galàcia, en un zel missioner per escampar la fe de Nicea, i sense dubtar d'entrar si convenia en afers interns d'algunes comunitats, com va passar, per exemple, a Èfes, on va intervenir directament en nomenaments episcopals.

Tot plegat li va comportar fortes enemistats al costat de les grans adhesions populars que tenia. En aquesta societat marcada per la presència de la cort imperial no ha d'estranyar que aviat hi hagués intrigues que arribessin a decantar el poder imperial en contra seva, el mateix poder que l'havia elegit per a aquella seu. Joan no en sabia de moure's enmig d'aquest món d'intrigues de palau, i no defallia per res en la claredat de la seva predicació.

5 L'exili i la mort

Uns quants incidents fan créixer la tensió del poder envers ell. Com per exemple quan s'oposa a què sigui cedit un temple per al culte arrià. Arcadi, l'emperador, però sobretot Eudòxia, la seva esposa, que havia estat una ferma defensora de Joan, van començar a donar-li l'esquena i a sentir com la seva predicació sobre el luxe i les riqueses també s'adreçava a ells.

Va ser un incident amb uns monjos que ell havia protegit, als quals Teòfil, el patriarca d'Alexandria acusava de ser origenistes, és a dir, membres d'una pressumpta heretgia derivada del gran teòleg Orígenes. Aquests monjos havien apel·lat a l'autoritat imperial, i l'emperador va decidir que es convoqués un sínode i que Joan l'havia de presidir. De fet s'estava acusant el mateix Teòfil d'Alexandria. Joan ho va refusar. Teòfil amb molta habilitat i força argúcies va aconseguir aleshores que el sínode es convoqués contra el Crisòstom que passava així d'acusador a acusat.

Va ser l'anomenat sínode de "l'Alzina", nom d'una localitat prop de Calcedònia. Estava format per bisbes sobretot egipcis seguidors de l'intrigant Teòfil. Joan no s'hi va voler presentar negant-li autoritat. El sínode el va destituir i condemnar en absència seva a partir de quaranta-sis acusacions molt ridícules que mostraven la debilitat del sínode i les enemistats que l'actuació tan evangèlica de Joan havien provocat. Era l'any 403.

L'emperador Arcadi, molest amb Joan perquè no acatava submisament les decisions imperials, va ratificar la sentència, tot i que Joan tenia el recolzament explícit del bisbe de Roma, Innocenci I. Joan va ser portat a l'exili a Bitínia. Però les revoltes populars que hi va haver com a reacció, al costat d'alguna calamitat natural que va succeir (sembla que va ser un terratrèmol) amb algun accident al mateix palau imperial sense conseqüències, i que va ser interpretat com un senyal del cel, van fer que Joan fos novament restituit al seu lloc. Va entrar processionalment de manera triomfal i va pronunciar un discurs memorable.

No va durar gaire la pau. Pocs mesos després es va col·locar una estàtua de plata de l'emperadriu Eudòxia ben a prop de Santa Sofia, la catedral, i es van fer grans espectacles en honor seu. L'oratória del Crisòstom va reaccionar denunciant-ho de manera molt forta. Eudòxia es va sentir ferida. Els historiadors (Sòcrates, Sozomè) ens diuen que en la festa de sant Joan Baptista, de manera força imprudent, el Crisòstom va començar el seu sermó amb aquestes paraules: «Novament s'enfurisma Herodies; de nou es commou; torna a ballar, i una altra vegada demana en una safata el cap de Joan». L'emperadriu Eudòxia s'ho va prendre com una ofensa personal. L'emperador va prohibir al Crisòstom d'exercir les funcions eclesiàstiques i d'usar cap església, cosa que ell va refusar. En la celebració de la Vetlla Pasqual en unes termes, en el moment de batejar els catecúmens hi va haver una intervenció armada que ho va impedir. "L'aigua baptismal va quedar tenyida de sang", diu Paladi.

El 9 de juny del 404, cinc dies després de Pentecosta, va ser portat a l'exili a Cúcusus, a la Baixa Armènia, "el lloc més desert del món", diu ell mateix. Hi va romandre tres anys. Un cop allà mantenia, però, una relació molt fluïda sobretot amb la seva antiga comunitat d'Antioquia, tant perquè hi anaven gairebé en peregrinació a veure'l, com per les moltes cartes que des de l'exili escrivia. De nou l'emperador va decidir desterrar-lo encara més lluny a Pítyos, un lloc pràcticament salvatge a la vora del Mar Negre. Durant el viatge, obligat a caminar («durant trenta dies, i fins i tot més, no he deixat de lluitar contra febres molt altes tot fent aquest llarg i penós viatge, turmentat per un dolorós mal d'estómac. Sense metge, sense poder-me banyar, sense el mínim indispensable, sense descans, assetjat per tots costats... *Carta a Olímpíade* 6), molt debilitat ja en la seva salut, abans d'arribar al seu destí, va morir a Comana, a la província del Pont, el dia 14 de setembre del 407. Les seves darreres paraules foren: «Glòria a Déu en totes les coses!»

El papa Innocenci I mai no va acceptar la destitució del Crisòstom i va demanar que un sínode ho estudiés. Com que Teòfil d'Alexandria s'hi va negar, el bisbe de Roma i tots els occidentals

van trencar la comunió amb Constantinoble. No es va restablir fins que no es va restablir el nom de Joan en els díptics en les celebracions eucarístiques.

Les restes mortals de Joan Crisòstom van ser portades solemnement a Constantinoble el 27 de gener del 438 i van rebre sepultura a la basílica dels Apòstols. L'historiador Teodoret diu que l'emperador Teodosi II, fill d'Eudòxia (que havia mort el 404), «va recolzar el seu rostre sobre el fèretre i va pregar i suplicar que perdonessin als seus pares el mal que per ignorància havien fet». Més tard van ser traslladades en un altar de la basílica de Sant Pere del Vaticà on encara es troben avui.

6 Les seves obres i el seu pensament

Ja hem dit que Joan fou per damunt de tot un predicador que no es volia pas entretenir vanament en disquisicions teològiques que no portessin enlloc sinó que sempre volia fer aterrar el discurs en les conseqüències morals per a la vida. Això fa que la major part de les seves obres siguin homilies predicades que comenten el text bíblic, tot i que algunes vegades han estat redactades com un tractat. Ara no cal pas diferenciar-ho.

Comenta alguns textos de l'Antic Testament, com, per exemple, *Sobre el Gènesi*, o *Sobre els Salms* dels quals n'arriba a comentar una cinquantena, o *Sobre Isaïes*. Però la seva predilecció és pels textos del Nou Testament. Predica molts textos de l'evangeli de Mateu o del de Joan, o dels Actes dels Apòstols; també els fragments de l'evangeli de Lluc que parlen del pobre Llàtzer i el ric sense nom. I encara entre els escrits neotestamentaris els que s'estima més són els escrits paulins. La seva manera de ser, exigent i radical, sempre tenia per model el zel apostòlic de Pau que per a ell és senzillament l'"apòstol".

També guardem d'ell sermons que tot i no tenir l'estructura d'una homilia bíblica, comenten o bé personatges bíblics, o esdeveniments històrics, entre els quals cal citar la sèrie de sermons *Sobre les estàtues* amb motiu dels esdeveniments de revolta a Antioquia que ja hem explicat, o sermons festius com per exemple sobre el Nadal, festa que feia poc que des d'occident s'havia

introduït a Antioquia, al costat d'altres que segueixen el cicle litúrgic, o sobre alguns màrtirs, o una gran varietat de sermons ocasionals, com l'*Homilia en la seva ordenació presbiteral*, o les de la marxada i el retorn de l'exili, o les de les festes d'any nou, *Sobre les calendes*, on en fustiga el descontrol amb què es vivien.

També té homilies dedicades a la instrucció del poble fidel sobre les heretgies imperants en el seu moment. Cal destacar també el cicle de les *Catequesis baptismals* amb tota l'explicació dels ritus de la iniciació cristiana. I una teologia sobre el sagrament de l'eucaristia que a voltes li ha valgut el títol també de “doctor de l'eucaristia” perquè afirma amb un gran realisme la presència del cos i de la sang de Crist en el misteri eucarístic, amb un lligam molt estret entre encarnació i eucaristia, sempre en la perspectiva de la salvació de la persona humana. I en reforça el caràcter de sacrifici.

Hem de ressaltar el seu mètode exeegètic, ben característic del que s'ha volgut anomenar escola d'Antioquia malgrat amb propietat mai no havia format escola, per contraposar-la a l'escola d'Alexandria que sí que ho era i amb representants tan qualificats com Climent, Orígenes o els mateixos pares capadocis. El Crisòstom –l'escola d'Antioquia– es caracteritza perquè vol comentar el text en ell mateix, de manera ben literal, amb tots els seus detalls, no fos cas que a base d'eleva-se en els nivells de sentit acabéssim perdent el sentit més genuí d'allò que diu el text. D'aquest mètode el Crisòstom n'és el gran mestre. És evident que ell també fa al·legoria i que cerca els simbolismes que conté el text, però sense allunyar-se'n mai massa.

Diu literalment: «Per això expliquem les Escriptures: no només perquè les compreguem, sinó perquè puguem canviar també els costums. Si això no passa, llegim en va, interpretem perquè sí». Això explica també aquesta preferència seva pels textos neotestamentaris i no pas els de l'Antic, ja que per comentar aquests sí que calia recórrer a mètodes que empressin més l'al·legoria a partir de la centralitat de Jesucrist.

És de gran valor el *Tractat sobre el sacerdocí*, una reflexió imprescindible i molt profunda sobre el ministeri ordenat. Forma part dels tractats que va escriure sobretot als inicis de la seva vida sacerdotal, tractats com el que escriu *Contra els detractors de la vida monàstica*, o les *Exhortacions a Estagir*, o a *Teodor*, on aprofundeix la vida monàstica sempre des de les circumstàncies concretes i no pas de manera teòrica. També són les avinenteses de la seva vida pastoral les que el porten a escriure reflexions sobre el tema de la virginitat, la viduïtat o la família i l'educació dels fills, obres com *Sobre la virginitat*, o *A una jove vídua*, o *Sobre la vanagloria i l'educació dels fills*. També conservem d'ell més de dues-centes cartes, d'entre les quals cal destacar les disset que escriu a la vídua i diaconessa *Olimpiade* que s'havia abocat del tot a l'acció caritativa.

Joan Crisòstom, però, mai no es va quedar només en la teoria sinó que va ser un veritable pastor que, a més de la celebració litúrgica i de l'ensenyament, va saber organitzar l'atenció als pobres, i va saber tenir una predicació en la seva dimensió del que avui anomenaríem moral social, potser la més punyent i clara de l'església antiga. Però no ens cansarem de dir que la seva moral és senzillament la moral de l'evangeli.

Deixem-lo parlar a ell mateix: «Certament, n'hi ha molts que no paren de dir-me: “Estàs atacant els rics”. Ells sí que ataquen els pobres! Jo ataco els rics? No ataco els rics, sinó als qui usen malament de la riquesa. No em canso de repetir que no condemno el ric, sinó el lladre. Una cosa és l'opulent i una altra l'avariciós. Distingeix les coses i no confonguis el que no s'ha de confondre. Ets ric? Enhorabona! Ets lladre? Et condemno! Tens allò teu? Gaudeix-ne! T'apoderes del que és d'un altre? No callaré! Em vols apedregar? Estic a punt per a vessar la meva sang si amb això impedeixo el teu pecat. A mi tant se me'n dóna de l'odi i de la guerra; el que m'importa és l'aprofitament dels meus oients. Són fills meus els rics i són fills meus els pobres: el mateix ventre els va portar els uns i els altres; els mateixos dolors de part els van abocar al món els uns i els altres. Si, per tant, tu atakes el pobre, jo te n'acuso; perquè no és tant

el mal que es fa al pobre sinó el que sofreix el ric. No és gaire gran el greuge que es fa al pobre. Se li fa mal en les seves coses o en els seus diners, però tu, en canvi, et fas mal a l'ànima. Que em fereixi, doncs, qui vulgui; que m'apedregui qui vulgui; que m'avorreixi qui vulgui; les insidies són per a mi reserves de corones, les ferides multipliquen els meus guanyys» (*Homilia sobre Eutropi*, II, 3).

En el conjunt dels textos de la litúrgia de ritus bizantí existeix una anomenada *Litúrgia de sant Joan Crisòstom*, però, tot i que quelcom d'aquest text és del segle IV, no se li pot pas atribuir amb propietat. En canvi, juntament amb Basili el Gran i Gregori de Nazianz, forma part dels “tres jerarques” de la tradició litúrgica bizantina.

Oh Déu, fortaleza dels qui esperen en vós, que féreu excel·lir sant Joan Crisòstom per la seva eloqüència admirable i per la paciència en les proves que sofrí. Concediu que ens alligoni la seva doctrina i que ens enforteixi l'exemple d'uns sofriments tan pacientment suportats. (*Missal*)

Sant Joan Crisòstom,

la història et recorda per la teva “boca d’or”,

perquè amb la teva oratòria vas ser predicador i mestre de predicadors.

Vas estudiar i estimar l'Escriptura

i vas voler seguir el missatge evangèlic

al peu de la lletra, sense rebaixes.

Vas ser eremita i vas dur sempre una vida ascètica i austera.

Vas predicar la Paraula, sense por, com a prevere i com a bisbe,

defensant els pobres i blasmant la conducta injusta dels rics i poderosos

pel seu orgull i vanaglòria.

I mai no vas fer accepció de persones.

Ajuda'ns a seguir el teu exemple i, com tu,

a predicar bé la Paraula i a seguir-la fidelment.

Hi ha, doncs, dificultats que el sacerdot té quant al poble. Però si esbrinava les que hi ha quant a Déu, trobarà que aquelles no són res, de tanta més aplicació i diligència com aquestes reclamen. Perquè l'ambaixador de tota una ciutat –i, què dic d'una ciutat?, de tota la terra sens dubte– i el qui prega Déu que sigui propici als pecats de tots, tant dels vivents com dels traspassats, com ha de ser aquest? Jo bé em penso que ni la confiança de Moisès ni la d'Elies no bastarien per a semblant intercessió. En efecte, com si tingués encomanat tot el món i com si ell fos pare de tothom, així s'atansa a Déu per demanar-li l'extinció de les guerres pertot arreu, l'acabament dels trastorns, pau, bona anyada i prompta deslliurança de tots els mals que amenacen cadascú en privat i en públic. Convé que ell en tota cosa es diferenciï tant de tots aquells per qui prega, com ho deu el superior dels seus subordinats.

Però, si ell invoca l'Esperit Sant, i aconsegueix el sacrifici tan imposant, i toca contínuament el Senyor comú de tothom, digues-me, en quin ordre el posarem?, quanta puresa li exigirem i quanta pietat? Pensa com han d'ésser les mans que tals coses administren; com, la llengua que pronuncia aquelles paraules; cap ànima no hi ha d'haver més pura ni més santa que la de qui ha de rebre tan gran Esperit...

¿I no t'esfereeixes encara d'introduir una ànima com aquesta a tan sant misteri i d'eleva a l'estat dels sacerdots el qui porta els vestits bruts i que fins Crist ha tret de la colla dels comensals? L'ànima dels sacerdots ha de brillar a semblança de llum que il·lumina el món; la nostra, en canvi, té tantes tenebres que l'envolten per la seva mala consciència, que sempre s'ha d'amagar i no pot mai esguardar amb confiança el seu Senyor. Els sacerdots són sal de la terra, però qui sabria massa fàcilment suportar la nostra estultícia i inexperiència en tot, sinó vós, acostumat a estimar-nos en excés? (*Tractat sobre el Sacerdocí*, VI,4)

M'havia pensat que quedariéu tips dels meus sermons, perquè parlo massa. En canvi, m'adono que passa el contrari: la llarga duració del discurs, no va ser causa d'enuig, sinó que va servir per

a augmentar les ganes d'escoltar... Això ho he observat sempre, i especialment el diumenge passat. Que les paraules divines no us cansen mai m'ho va demostrar particularment aquell dia... En allargar-se excessivament el meu discurs, com mai, molts van creure que el vostre zel es refredaria a causa de la prolixitat de l'oració. Però va passar el contrari: el vostre cor no feia més que tornar-se més fervorós i el vostre desig més ardent. ¿Com em consta? Perquè cap al final del sermó els vostres aplaudiments varen ser més sorollosos, i més fortes les vostres aclamacions... Tot això va motivar que jo parlés molt més del que havia estat el meu propòsit. O, més ben dit, mai no vaig parlar massa, ja que la quantitat del sermó no ha de mesurar-se segons la llargada del discurs, sinó d'acord amb la reacció dels oients. Quan els qui escolten s'avorreixen, per més curt que sigui el sermó, sempre és un senyal que es fa pesat; en canvi, si els oients escolten amb fervor, desperts i amb atenció, en aquest cas ja es pot allargar tot el que es vulgui, que no arribarà pas a saciar la gana amb què escolten. (*Homilia I al poble d'Antioquia*, 1)

Avui m'aixeco per adreçar-vos la paraula, per tal de portar-vos una ambaixada justa, profitosa i convenient per a vosaltres. I per a aquesta ambaixada no m'hi ha escollit ningú més que els pobres que poblen aquesta ciutat, i no ho han fet pas amb paraules i vots, o per decisió presa en consell comú, sinó pel més llastimós i amarg dels espectacles. En efecte, quan venia, travessant la plaça i els carrerons, amb molta pressa cap a la vostra reunió, n'he pogut contemplar molts estesos a les cantonades, els uns mutilats de mans, altres sense ulls, altres fets una criba de llagues i ferides incurables i mostrant precisament aquelles parts que, degut a la podridura de què estan plenes, haurien de tapar per damunt de tot. Davant d'aquest espectacle, m'ha semblat que seria d'una inhumanitat extrema no parlar-ne a la vostra caritat, i molt més, afegit al que he dit, em porta a parlar-vos-en l'estació en què ens trobem...

A l'estiu hi ha més facilitat per al treball. Els qui edifiquen cases, els qui llauren la terra, els qui naveguen pel mar, necessiten particularment de la col·laboració dels pobres. I el que per als rics

són les seves cases, els seus camps i les altres fonts d'ingressos, ho és per als pobres el seu propi cos. Totes les seves fonts d'ingressos són les seves mans; no en tenen cap més. D'aquí que durant l'estiu encara gaudeixin d'algun consol; a l'hivern, en canvi, se'ls fa la guerra per tots costats i se'ls encercla per dos flancs: la fam els consumeix les entranyes per dintre, i el fred els deixa balbs i els mata la carn.

Per això necessiten menjar més abundant, vestit més fort, sostre i llit, sabates i tantes altres coses. I el pitjor de tot és que tampoc no troben facilitat de treball, ja que no els hi permet l'estació de l'any. Donat, doncs, que més que mai els manca el necessari, i, juntament amb això, se'ls pren el treball, ja que ningú no pren a jornal els miserables ni se'ls crida per fer cap servei; no queda sinó que gent misericordiosa els allargui la mà que faci el paper d'amos que els contracten. Heus ací la nostra ambaixada, per a la qual prenem com a ajuda a qui fou veritablement protector i advocat dels pobres, l'apòstol Pau. A ningú com a Pau, li va preocupar aquest afer dels pobres.

(Homilia sobre l'almoïna, 1)

No és un mal que un de sol tingui els béns que són del Senyor, que gaudeixi un de sol d'allò que és comú? O és que no és del Senyor la terra i tot el que conté? Ara bé, si tot el que tenim pertany al Senyor de tots, també pertany als que són, com nosaltres, servents seus. No ens adonem que aquest és l'ordre establert en les grans coses? A tots se'ls dona per igual la seva ració de blat, ja que surt dels graners de l'amo. La casa senyorial està oberta a tots. Són comuns també totes les coses imperials: les ciutats, les places, els passeigs són comuns a tots. Tots en participem per igual. *(Homilia a la primera carta a Timoteu, 12,4).*

Jo us exhorto a què recordeu sempre allò que val per a tot; és a dir: que no donar als pobres dels propis béns és cometre amb ells un robatori i atemptar contra la seva pròpia vida. Recordeu que no retenim el que és nostre, sinó el que és d'ells. Si fomentem aquestes íntimes disposicions

donarem llargament de les nostres riqueses, alimentarem aquí el Crist famolenc i tindrem allà un gran dipòsit i obtindrem els béns venidors. (*Sobre Llätzer*, 2,4).

Em diràs, com puc practicar l'almoïna, si jo sóc pobre? Precisament perquè ets pobre pots practicar molt més l'almoïna. I és així que el ric, embriagat per l'abundància del seu diner, presoner d'una febre i d'un amor insaciabls, només pensa en fer créixer allò que té; el pobre, en canvi, com que està lliure d'aquesta malaltia i no pateix aquesta debilitat, es desprèn molt més fàcilment d'allò que té. (*Sobre l'Incomprensible*, 8,2).